

CULTURA^{EN} LUMNEZIA

Rapport annual 2017

Fundaziun da cultura Lumnezia



www.culturalumnezia.ch - info@culturalumnezia.ch

Fundaziun da cultura Lumnezia – Casa d' Angel – Dado Baselgia 116 - CH-7148 Lumbrein

Cuntegn

Survesta.....	3
Casa d'Angel: crappa Steine.....	5
Café Romontsch.....	11
Guids da cultura.....	14
Ediziuns: Lumnezia Toponima.....	18
Aschunta: Quen annual 2017.....	20

Rapport annual 2017 survesta

Igl onn 2017 ei stau in onn plein activitads per la Fundaziun da cultura Lumnezia ed ils projects ein sesviluppai mintgin sco planisau all'entschatta digl onn. La meinagestiun ha saviu metter en plirs meinaprojects che lavuran cun bia energia vi da lur pensum ed il "personal" quinta ussa bi e bein 20 persunas.

In grond pass per l'administraziun ei vegnida fatga, dapi che Selina Caduff meina ils contos. Igl ha duvrau biaras sesidas da estructurar il rendaquen, mo ei setracta da lavur da basa che levgiescha gia l'administraziun.

La lavur da PR e reclama ei vegnida intensivada oravontut sin Facebook, il bia semuossa denton che la relaziun persunala ei quella che porta visitaders e che vegn schazegiaus il pli fetg.

Casa d'Angel ha giu 2017 puspei dapli visitaders ell'exposiziun crappa | Steine digl artist e curatur H.R.Fricker. Tenor statistica vegnan rodund 40% dils visitaders dalla regiun/cantun, 35% dalla Svizra orientala ed ils rest sereparta sin bunamein gl'entira Svizra sco era igl exteriur. Igl ha dau in bien resun ella pressa regiunala e purtau novs contacts d.a. cul Museum dallas Alps a Berna ed il project europeic dad Intangible Cultural Heritage, nua la FCL ha saviu presentar il concept dall'exposiziun. La vendita da cudischs ei ida empau anavos dapi l'avertura dalla casa, porta denton aunc in pign gudogn. Igl ei vegniu cumprau in niev beamer ed investau vinavon egl indrez dalla cuschina per apéros.

Café Romontsch ei s'installaus en Casa d'Angel e vegn frequentaus da 10-20 persunas ch'emprendan ni muossan romontsch cun grond interess e bia divertiment. Il project vegn sustegnius dalla SAB e vegn menaus dalla scolasta primara Rina Caviezel.

Guids da cultura Lumnezia vegn menaus da Tobias Heinisch. Ei vegn collaborau ton culla Surselva Tourismus sco cun il Museum Regiunal Surselva. 2017 eis ei vegniu sviluppu plirs novs guides e cunzun il guid dil vitg Vrin ei semussau da trer bia publicum.

Lumnezia toponima vegn menaus da Martin Cabalzar. La gruppa da lavur ha ton sco rimnau tut ils nums locals ed ha saviu presentar ils emprems resultats la primavera 2017. L'ediziun dil cudisch porta denton aunc biar lavur.

Ulteriuras activitads senza rapports ein la jamna da cant Vocalis Lumnezia, igl Archiv cultural

Lumnezia e las occurrenzas da cultura en Lumnezia.

L'uniun Vocalis da Stäfa e contuorn organischescha dapi varga 10 onns jamnas da cant en Lumnezia. Il giavisch dad integrar pli fetg la jamna da cant el program cultural vegn plaunsiu mess entuorn, 2017 cun menziunar sil program annual dalla Fundaziun, 2018 vegn ei a dar ina occurrenza comunabla. Per in Archiv cultural Lumnezia eis ei egl atun 2017 vegnius elaborau in concept e concediu dalla vischnaunca Lumnezia ina contribuziun finanziaria. Ina sesida per fundar igl archiv vegn ad haver liug el mars 2018. Previu sco meinaproject ei Simon Derungs, historicher local da Surcasti, ch'ei era activs sco guids cultural.

Cultura en Lumnezia ei il num che vegn duvraus, cu la Fundaziun organischescha occurrenzas culturalas en Lumnezia. Muort il grond program accumpignont dalla Casa d'Angel serestrenschan las occurrenzas 2017 sin il suandont:

Activitads tier il cristagl igl unviern – ei vegneva serviu te/caffè e risdau historias.

Tancadi da poesia: L'autura Uta Hauthal da Dresden ha prelegiu poesias el Café Greina, Puzsatsch

Coproduenziun "agl origin". Concert classic cun ovras d.a. da G.G.Derungs a Surcasti

Linard Bardill: concert per affons e famiglias. (Ha saviu haver liug pér el fevrer 2018)

Quen annual 2017

Il quen annual 2017 siara cun entradas da 249'849.35 ed expensas da 244'859.68. Quei munta ad in gudogn da rodund 5'000 frs. Da quei gudogn ein 3'000 frs reservai per la produenziun da material da reclama per il Café Romontsch. Era per la stampa da Lumnezia toponima ei vegnida messa dalla vart reservas. Il quen annual e la bilantscha sesanfla en aschunta.

Lumbrein, ils 6 d'avrel 2018

Anne-Louise Joël

Meinagestiun Fundaziun da cultura Lumnezia

Exposiziun Casa d'Angel 2017: crappa | Steine

La primavera 2015 ei l'antieriura casa communal Dado Baselgia 116 a Lumbrein vegnida renovada. Dapi lu dat la **Casa d'Angel** albiert ad exposiziuns d'art e da historia culturala. Egl anteriur archiv communal el plaunterren ei il grond cristagl dil Péz Regina exponius. La nova casa da cultura ei en possess dalla vischnaunca Lumnezia e vegn menada dalla Fundaziun da cultura Lumnezia (FCL). Meinagestiu dalla FCL ei Anne-Louise Joël. Duront las exposiziuns vegn ella sustenida dad 10 persunas engaschadas dalla Lumnezia e da Sursaissa.

Duront la stad ed igl atun 2017 han dapli che **2000 persunas** visitau l'exposiziun ni ina dallas numerusas occurrenz. Tut las scolaras ed ils scolars dalla scola Lumnezia, sco era 1.-3. primara da Schluein han survegniu ina introducziun adattada ella exposiziun. Il resultat, in plan nua anflar la pli custeivla crappa en la Casa d'Angel, ei stau ina buna activitad per ils affons che han visitau la casa duront las vacanzas d'atun ed ils dus guides per affons.

Vernissascha:

Sonda, ils 1 da fenadur 2017: circa 40 hosps ed in bien apéritiv purschiu dalla Cascharia Lumbrein. Plidau han Martin Cabalzar (president FCL) e H.R. Fricker (curatur).

Program accumpignont:

Il vast program accumpignont ha entschiert gia fin dil matg cun ina presentaziun dallas lavurs entras la grupp da project Lumnezia toponims. Tut ensemen ha ei dau ca 20 occurrenz; concerts, referats, guides e luvratoris, ch'ei stai visitai bein.

Guids:

H.R. Fricker ha menau 7 guides. Quels ein vegni visitai mintgamai da 2 entochen 16 persunas. Anne-Louise Joël ha survegniu viseta da 10 gruppas ed ha guidau quellas tras casa ed exposiziun.

Temps d'avertura:

gliendisdis, mardis e sonda 14-17, mesjamna 14-19.

Mintga secunda dumengia dil meins, 14-17 uras. Il settember mo aviert las sondas.

Damai che ils visitaders vegnan pér pli tard il suentermiezdi, vegnin nus a midar las uras d'avertura sin 2018.

Prezi d'entrada:

L'entrada ei stada gratuita per tuts. Enteifer il program da „carta da hosps“ da Surselva Tourismus AG ha la CdA survegniu frs. 4'500 sco cumpensaziun, ina cefra che sebasava sin las entradas digl onn 2015. Quella summa correspundeva gia onn buca cun las entradas pusseivlas ed uonn havessan nus puspei giu pli bia sil conto cun pretender entrada.

Diember da visitaders:

totalmein 2044 hosps, da quels ca. 190 affons e 200 scolarAs

Sviulta:

Ils hosps han purtau ina sviulta da rodund frs. 4'800. Circa frs. 3'700 ein collectas en favur dalla FCL e vendita dallas documentaziuns d'exposiziun.

Ils frs. 1'100 restonts serepartan sin la vendita da cudischs e cartas postalas, ina summa che figurescha buca en il quen final.

Budget:

Il budget general ei vegnius calculaus all'entschatta cun ca. Frs. 70'000. Tut ils posts dil budget ein vegni calculai ualti exact, certs – oravon tut la produenziun dall'exposiziun – ein stai pli bienmarcau che budgettau. Damai che nus havein buc giu expensas extraordinarias, havein nus saviu sbassar ils cuost per circa 8% visavi il preventiv. Grazia allas generusas contribuziuns ed allas garantias da deficit dil cantun e.a. resta ina atgna prestaziun dalla FCL da rodund frs 1'300.

crappa | Steine

Igl artist H.R.Fricker lavura dapi onns cun craps. El ha sviluppu in bien egl per crappa extraordinaria, seigi quei la fuorma, la colur ni la structura – fetg semeglient alla tradiziun da Suseki dalla Asia orientala, nua ei vegn encuretga crappa cun fuormas semeglientas a muntognas ni animals etc.

Duront la primavera 2017 han ils habitonts dalla Lumnezia survegniu igl invit da separticipar all'exposiziun sco legataris. Els han astgau vegnir cun in ni plirs craps che els han sezs anflau e purtau a casa. La crappa stueva esser nunmanipulada ed era buca dispert mineralias custeivlas,

mobein plitost crappa cumina.

Da Tschuncheismas han ils legataris saviu vegnir e deponer lur crap. Els ein vegni beneventai da gidonters che han notau la historia dil crap, han fotografau e cavigliau la crappa per far prompta ella per l'exposiziun. Las historias ein lu vegnidas translatadas e scursanidas, aschia che tut ha giu plaz sin ina carta d'identificaziun semeglionta ad ina carta postala.

La fotografa Ida Sgier ha documentau tut la crappa ch'ei vegnida purtada entochen Tschuncheismas. En combinaziun cun autras fotografias e texts d'introducziun ha quei dau in cudischet, che mintga legatari ha survegniu sco schengetg per sia participaziun. Il cudischet anfleis en aschunta H.

H.R.Fricker ha sortiu ils craps suenter grondezia e colur mess els sin pigns podests da lenn giun plaun. Crappa anfl'ins ils bia giun plaun ed ils visitaders han stuiu s'embraccar per saver mirar e legger las historias. L'idea dil podest ei ina referenza alla tradiziun da Suseki, nua crappa speciala vegn mess sin peis ni podests, che vegnan elaborai tenor la fuorma dil crap.

Il lenn natiral da pegn ha alzau ils craps cumins paucs centimeters, quei che ha dau la crappa dapli stema e valor. Sco ils Suseki, che vegnan venerai e fan part dils altars da casa en Giapun, han ils craps dils Lumnezians priu encunter bia reverenza.

L'exposiziun ei vegnida completada cun maletgas dalla Fundaziun Capauliana. Damai che la gliעד dueva mirar engiu e buca memia bia silla preits, han mo 6 maletgs survegniu in plaz – sco ellas stivas a casa, nua paucs maletgs e forse pli bia crappa cumpona gl'ambient da viver.

Il crap plazaus sin in best dad ina gronda cuscha el curtgin dil vischin ha medemamein fatg part sin distanza all'exposiziun. Quei crap ei staus beinvisibels atras la finiastra gronda en sala sco ina "dependence" da quest onn.

Sper la crappa ed ils maletgs ellas stanzas, haveva H.R.Fricker fatg fotografias da curtgins e plazs publics che ein ornai cun crappa. 65 fotografias han pendiu en sala, sin lautga ed all'entrada, en gruppas tenor ils vischinadis dalla Lumnezia. Cun las fotografias numeradas ha H.R.Fricker concepiu ina concorrenza per ils hosps. Ei settractava dad anflar certs craps tenor la siluetta. Alla finissascha ei vegniu tratg la sort denter varga 500 participonts, ils victurs han retschiert in cudischet cun ina cuviarta speciala.

carpella – program accumpignont

Varga 20 occurrenzas per gronds e pigns han giu liug enteifer il program accumpignont.

L'entschatta ha dau la grupp da lavur dil project Toponims Lumnezia. Quella grupp rimna num local dall'entira vischnaunca. Combinau cun detgas e descripziuns dad usits local vegnan ils num local edi proximamein. Cun la presentaziun ha la grupp saviu mussar lur lavur ad in publicum pli vast. Pigl accumpignament musical han ils scolars dalla scola da musica procurau.

Las occurrenzas en Casa d'Angel ein stadas bein frequentadas, adina denter 20-40 personas han giu interess da vegnir a tedlar. Ils guides el liber han giu pli pauc visitaders, 3 guides han giu mo 4-8 participonts, a Val S. Pieder ein denton varga 20 personas stadas presentas. Las collaboraziuns cun l'jamna da cant ed ils organisaturs dils concerts "Agl origin" han funcziunau a moda nuncomplicada e fetg cuntenteivla. Ils organisaturs han saviu profitar dalla reit da contacts en la Lumnezia e dalla reclama sil program annual, la FCL ei perencunter vegnida levgiada da bia lavur organisatorica.

Las activitads per affons han funcziunau detg bein, la intermediatura d'art Annadora Friberg haveva schau vegni endamen bunas activitads per tuts. Aschia vev'ella 8 participonts agl emprend workshop da crappa, la secunda gada 17 personas. Per igl october havein nus saviu perschuer in duo da tat/biadi, che haveva purtau craps per l'exposiziun, da vegnir a risdar da lur craps, dil cristagl ed aunc ina-duas historias e detgas. L'emprema jamna da vacanzas ha lur guid giu liug en tudestg e giu 36 personas (20 affons e 16 carschi, aschia ch'els han stuiu far duas gruppas), la secunda jamna cun lungatg romontsch ein 13 personas separticipadas. Dominic, in buob da 12 onns, sco era siu tat, han mussau grond talent ed interess per l'incumbensa sco guides ed igl ei da ponderar da prolungir la collaboraziun.

Intermediaziun

La purschida d'intermediaziun ei ina fetg impurtonta cumpart dallas exposiziuns en Casa d'Angel ed igl ei da grond gudogn che nus havein saviu engaschar quest onn l'intermediatura d'art Annadora Friberg per menar l'intermediaziun per las scolas sco era ils luvratoris durant las vacanzas.

In invit ei vegnius tarmess a tut las scolas dalla Val Lumnezia e dallas vischnauncas vischinontas.

Circa 135 scolars dalla Lumnezia – scolars dalla scoletta entochen la 9avla classa – han visitau l'exposiziun. Era il scalem bass dalla scola da Schluein ei vegnius a Lumbrein per veser l'exposiziun. Ulteriuramein ein duas classas da gimnasiasts da Turitg ed Argovia sco era ina grupp da students dalla SAPGR stadas sin viseta. Da sias activitads cun ils scolars sco era els luvratoris ha Annadora Friberg mess ensemen in pign rapport che vus anfleis en aschunta G.

Damai ch'in lader veva schau ses plans dad enguladetsch giun plaun en Casa d'Angel havein nus giu egl october ina ulteriura activitad per affons: Ils plans (produci dils scolars el settember) havevan fatg la menadra tut nervusa ed ils affons che han visitau la casa han bugen gidau da suandar il plan e mirar sche il crap descrets seigi aunc en siu plaz. Quei ha cunzun fascinau affons denter 5-10 onns, ch'ei curri per la casa entuorn cun grond plascher – ed ils geniturs savevan mirar l'exposiziun en tutta ruasseivladad.

La purschida pils seniors ei uonn era vegnida menada atras. Sco gl'onn vargau ei vegniu fatg in avonmiezdi special pils seniors. 17 personas han priu part e schau plascher. E puspei ha la meinagestiu Anne-Louise Joël fatg ina viseta el Dacasa a Vella, nua che circa 20 cussadents ed emploiai han priu part d'in referat cun maletgs dall'exposiziun e saviu salvar in cudischet per mirar ils detagls. Suenter il referat ha Alexi Nay dalla FCL cantau canzuns popularas cun ils seniors.

La purschida d'intermediaziun ei vegnida engrondida sco planisau, cunzun la purschida per affons, en tudestg sco era romontsch. Per 2018 eisi la finamira da sviluppar vinavon la purschida cun novas activitads.

Quen

L'exposiziun ei vegnida budgetada cun frs. 70'000. Cun quei ils differents posts ein vegni quintai ualti exacts e perquei ch'ei ha buca dau cuosts nunprevi, eisi stau pusseivel da sbassar il quen circa 8%. Aschia munta il quen final frs. 64'400.

La finamira da recaltgar daners ei era buca vegnida cuntanschida. Tut las entradas da collecta, carta da hosps e donaziuns han purtau frs. 62'500. Aschia resta ina atgna prestaziun da frs. 500 tier la Fundaziun Capauliana ed ina da frs. 1'400 tier la Fundaziun da cultura Lumnezia.

Ina digren ha ei dau tier las entradas dalla collecta. Ellas ein idas anavos 40% cumparegliau cun 2016. In cordial engraziament a tuts che han possibiltau cun lur contribuziun al reussir dall' exposiziun. La confidanza ei sepagada ed il cudisch da hosps ei emplenius cun plaids e maletgs.

Prevista

H.R.Fricker ha palesau a tgi ch'el dess vinavon la bitgetta per curar l'exposiziun en Casa d'Angel da 2019. Pigi onn proxim ha la Fundaziun decidiu da collaborar pli ferm cun la Fundaziun Capauliana. Aschia vegn ei a dar in'exposiziun sin basa dalla lavur dil publicist Charly Bieler: Wo die alten Maler standen. El ha fotografau l'entira stad en Lumnezia e Chantal Störmer dalla Capauliana vegn a selecziunar serias da mintga gada dus-treis motivs che resdan ina historia dil svilup e dallas midadas ella val – seigi ella cuntrada ni els mistregns.

Link sin reportascha sin RTR:

<https://www.rtr.ch/novitads/grischun/surselva/crappa-per-la-casa-d-angel-a-lumbrein>

Café Romontsch 2015-2017

Il fevrer 2015 ha giu liug ina sentupada ell'ustrietta Davos Munts cun il tetel "love your romontsch". L'idea era da presentar la vallada ed il romontsch a neo-lumnezians e hosps cun ina gronda attaschadad alla Lumnezia sco era da far emprems pass en direcziun integraziun linguistica. La sera ei stada in grond succes, varga 20 personas han tedlau, luvrau en gruppas ed empiru emprems plaids romontschs. Ils participonts han era saviu seder giu cun l'integraziun pratica e scret si differentas propostas, nua e co megliurar l'interacziun denter indigens e lumneziaphils. Ina proposta ei stada da definir personas da contact, nua ch'ins sa: cheu astgel tschintschar e trenar quei tec romontsch che saiel.

Quella sentupada, realisada sill'iniziativa dad Anne-Louise Joël en collaboraziun cun David Flepp, promotur regional dalla Lia Rumantscha, ei vegnida repetida igl onn 2016 cun la finamira da fundar ina structura permanente per ils emprendiders dil lungatg romontsch.

Dapi lu ha il Café Romontsch regularmein liug en Lumnezia.

2016 – padrins e madretschas, figliols e figliolas

Il fevrer 2016 ha ei dau duas sentupadas. Ina sco igl onn vargau cun instrucziun generala: la historia dalla val ed introducziun al romontsch. La secunda sentupada ei stada per *padrins e madretschas* – gliend indigena cun interess da mussar il romontsch dil mintgadi enten tschintschar e declarar cun ils *figliols e figliolas* – ils emprendiders dil lungatg.

L'idea dall'emprema sentupada, numnadamein d'anflar ina persona da contact, ei vegnida prida si bein dils indigens ed ei ha dau plirs pers linguistics che sentaupan entochen ina gada l'jamna per tschintschar ed exercitar il romontsch en moda nunconvenzionala: p.ex. cun dar giugs ni cuschinar ensemen.

2017 – meinaproject ed empalada

Ils iniziants han naven dall'entschatta 2017 tschercau inA meinaproject, damai che omisdus han biaras autras incumbensas. El decuors dalla primavera eis ei sedau ina collaboraziun cun l'allianza dallas alps entras Peter Niederer che ha saviu sustener il project finanziarmein. Igl ei reussiu da perschuader la scolasta Rina Caviezel da surprender il tgamun ed il menaschi meinsil dil Café. Sia

emprema lavur ei stada da definir sias incumbensas en in carnet da duers:

- 1) da planisar, publicar, preparar e menar las sentupadas el Café Romontsch. Q.v.d. da definir in tema e preparar pigns pensums da grammatica ni da texts per ils participonts e dad organisar localitads ed evt. referents hospitonts.
- 2) dad elaborar vinavon il concept dil Café romontsch, formular igl intent e la finamira.
- 3) da sviluppar fegliets d'infurmaziun e cuort texts per pressa, comunicaziuns ufficialas etc.

Aschia va igl onn a fin cun in Café Romontsch animau e sin buna via da vegnir in'instituziun permanenta ed enconuschenta enten ed ordeifer la Lumnezia.

Diember da caffetieri

Entochen fin 2017 han varga 40 personas mussau lur interess per il project, u sco padrin ni madretscha ni sco figliola. Da quellas fan vinavon circa 20 personas part regularmein. Certs han plitost interess da vegnir cu ei dat in program special (referat ni excursiun) auters ein fetg fideivels e vegnan bunamein a mintga sentupada.

Termins

Dapi il fevrer 2016 ha giu liug pli u meins mintga meins in Café Romontsch cun ina pausa da stad. Il bia ei il Café ius sin turnea en Lumnezia en differentas ustrias a Vrin, Vignogn, Vella etc, ni ch'ins ei ius a pei – da Luven giu tier la Panera ni da Vella a Morissen. Denteren ha ei dau sentupadas specialas:

Café Romontsch al referat dad Adolf Collenberg sur dalla dertgira nauscha en Lumnezia

Café Romontsch ella bassa, enteifer il program Poesisommer el Schloss Heidegg

Café Romontsch al referat da Chasper Pult sur da Placidus a Spescha

Café Romontsch al referat da Silvana Derungs sur dil plaid „crap“

Budget

Entochen 2017 dev'ei buca in budget per il Café Romontsch, las sentupadas vegnevan definidas sco projects singuls e part dil carnet da duers dil dus iniziants. Cun l'empalada dil Café Romontsch eisi stau da quintar las uras da lavur ed ils cuosts per material, alimentaziun e honoraris. Las uras da preparaziun e menaschi dil café vegnan quintadas semeglient sco las uras da dar scola normala.

Intent e finamira

Igl intent dil Café Romontsch ei da facilitar l'integraziun linguistica da novs habitonts dalla vischnaunca. Els dueien buca mo saver exercitar il lungatg dalla vallada mobein era emprender d'enconuscher indigens che san declarar ad els buca mo finessas grammaticalas mobein era finessas socialas e culturalas.

La finamira pil futur ei da saver augmentar il diember dils participonts che sentaupan e sebrattan. Per quei intent drova ei aunc empau reclama sco fegls sglonts ni era il sustegn dalla vischnaunca cun far attenta la glieud silla purschida dil café.

Statistica da Café romontsch termins e participonts 2016-2017

Datum	Liug	Tema	Participonts
11.02.2016	Casa d'Angel	Love your romontsch	16
21.02.2016	Casa d'Angel	Padrins e madretschas	14
05.04.2016	Vrin	Ustria Posta, leger artechels	18
26.04.2016	Vignogn	Ustria Crestas, leger artechels	9
18.05.2016	Vella	Ustria Trutg, leger artechels	13
08.06.2016	Vella	Referat Adolf Collenberg	10
07.08.2016	Schloss Heidegg	Alexi & Marcus. Introducziun e cantar	26
08.08.2016	Casa d'Angel	Guid atras l'exposiziun passadis	7
07.09.2016	Luven	Emprender a pei. La Panera	5
09.11.2016	Degen	Tgei ei Tiu hobby?	4
20.01. 2017	Casa d'Angel	La directura dil RTR sin viseta	15
14.02.2017	Degen	Love your romontsch	10
27.03.2017	Cumbel	Ustria Larisch, lavuras manuals	8
23.05.2017	Tersnaus	Scola veglia, lavur purila	8
14.06.2017	Vella/Morissen	Emprender a pei. Spassegiada si el Mulin	10
22.08.2017	Casa d'Angel	Referat Chasper Pult	9
10.09.2017	Casa d'Angel	Viseta dall'exposiziun crappa	8
17.10.2017	Casa d'Angel	Referat Silvana Derungs	4
14.11.2017	Casa d'Angel	Proverbis e cumparegliazions	12
11.12.2017	Casa d'Angel	Canzuns da Nadal	14

Guids da cultura Lumnezia

Dapi 2015 vegn sviluppau guides da cultura en Lumnezia. Guids - ni turas guidadas - da treis differents formats.

1) Ils guides dil vitg dad 90 minutas tenor il concept “mira!cultura” dil Museum Regional Surselva. 2015 ha il guid da Vella giu premiera, 2016 Lumbrein e 2017 Vrin.

2) Ils guides da viandar da circa 4 uras. 2015 ha ei entschiert cun il guid da 7 capluttas, 2017 ei il guid da Genastga vegnius vitier.

3) Ils guides cun bus cuozan varga 8 uras e muossan l’entira val or differentas vestas. Il guid da 2015, “cuntrada sacrala”, ei 2017 vegnius dividius en “Lumnezia survesta” e “tura dad orglas”.

Il secund ed il tierz format ein vegni elaborai ensemen cun Surselva Tourismus AG (STAG) che metta era a disposiziun garantias da defizit. Ils treis formats appelleschan buca tuts als hosps. Tier ils guides dil vitg ha Vrin gia surpriu gl’emprem plaz ed ils bus ein bia pli tschercai che ils guides da viandar.

Diember da visitaders:

Totalmein 433 personas, da quels 149 als guides da mira!cultura tenor program da hosps, 34 als guides da viandar e da bus, ed ils rest a guides da gruppas che han empustau - cunzun il guid a Vrin.

Sviulta:

Las 59 turas guidadas han generau entradas da rodund 8’900, denton ha l’organisaziun dad els custau 13’300. Aschia resta in minus da rodund 4’400 che sto vegnir curclaus dallas garantias da deficit. Da quella summa sto la FCL curclar gnanc frs. 100, il rest vegn curclaus dalla STAG.

Quen:

La garanzia da deficit dalla FCL ei ina part dad in preventiv pli grond per l’elaboraziun da guides ella Lumnezia. Quei preventiv cuacla ils cuosts per la scolaziun dils guides, la rimnada e la documentaziun da savida, la concepziun da purschidas per turissem da cultura ed ils cuosts dad organisaziun local. Il preventiv ha previu cuosts per entochen 27’000 incl. garanzia da deficit. Damai che las turas han purtau dapli entradas che quintau, ei il quen positivs: La FCL sa curclar dapli dils cuosts pil project sezza.

Scolaziun

Dallas 5 personas che fan guides ella Lumnezia han 4 visitau ina scolaziun da menar guides ni da menar gruppas da viandar. La 5avla persuna vegn a prender suenter proximamein quella scolaziun a Cuera. Enteifer il project actual ei il focus mess sin la savida specifica da historia e cultura lumneziana. Aschia ha la gruppas fatg dus dis intensivs cun il specialist dad orglas Arno Caluori. Quels dis ei la gruppas ida dad ina baselgia a l'otra per mirar e tedlar las orglas e schar declarar la historia e la tecnica, schibein dallas orglas sco dalla musica scretta per quest instrument.

Gliendisdis ils 8 ed ils 15 da matg 2017 havein nus visitau las orglas da 9 baselgias e capluttas. Arno Caluori ha fatg biaras inspecziuns e per part renovaziuns dallas orglas e posseda ina gronda savida dalla historia digl instrument. El ha concipiu ina documentaziun sco basa per ils guides.

Guids

La concepziun ed organisaziun da novs guides drova fetg bia temps. Per ina sto mintga guid s'approfondar ella materia e saver intermediar quella igl emprend allas collegas, mo lu era als visitaders. Per l'otra drov'ei in bien contact cun las pleivs, oravontut cun las calustras, cu ei pertucca la tura dad orglas. Pertuccont ils guides dil vitg va ei per anflar personas indigenas che san buca mo la historia mobein era las historias – dil mintgadi da pli baul. Ei drova l'organisaziun da clavs per baghetgs ch'ei schiglioc buca aviarts per la publica.

Per la durabilitad dalla lavur ei ina buna documentaziun impurtanta. Igl ei da notar schibein las informaziuns practicas (uraris, survetschs publics, autras purschidas turisticas) sco era il cuntegn historic. In grond agid ei in urari, con ditg star en mintga liug e con ditg ch'ei va da menar ina gruppas al proxim liug da raquents. Ils guides da cultura han mintgin cumpilau in prototip dad ina documentaziun. Il format vegn aunc evaluaus cun ils responsabels da mira!cultura e las documentaziuns vegnan lu finidas durant igl unviern 2017/18.

Ensemen cun ils guides da mira!cultura Surselva ha la gruppas da guides en Lumnezia fatg differentas visetas per segirar la qualitat da mintga guid - cunzun la tura a Vrin, che ha giu tons visitaders gia igl emprend onn e ch'ei aschia daventada la pugniera dallas purschidas lumnezianas.

La coordinaziun el mintgadi pren bia temps: cun 20 guides da gruppas enteifer 3 meins ston ils guides star a disposiziun biaras fin d'jamnas. Igl ei era da sclarir sche las baselgias e la stiva da morts ein

occupadas da barras ni outras activitats ecclesiasticas. Gia pliras gadas questa sesiun han turas planisadas stuiu vegni stuschadas pervia da barras ni nozzas.

Mira!cultura Ortsführungen:

Totalmein ein vegni menai atras **49 turas** en Lumnezia 2017 cun **399 participonts**.

Da quels eran 29 sil program da hosps, q.v.d. guids che han liug senza annunzias. Cheu han 149 persunas mussau lur interess – a 4 guids ha negin vuliu ir, ils auters han giu ina media da 5-6 persunas. Ell’jamna digl Open Air Lumnezia ha ei dau fetg pauc participonts, sco era dis da fetg bial’aura p.ex. egl october – lu va la glied a viandar.

Quels guids sil program da hosps portan il bia in deficit – ei stuess haver 10 participonts per curclar ils cuosts - la finamira ei plitost da far attents dalla purschida ellas publicaziuns digitalas ed analogas dalla STAG e.a. Igl effect ei semussaus spert uonn cun las empustaziuns pil guid da Vrin: Da 20 empustaziuns han 9 gruppas vuliu mirar Vrin, 3 gruppas han „stuiu“ muort motivs d’organisaziun (perdanonza ni sepultura a Lumbrein).

Il menaschi da mira!cultura vegn administrau entras il MRS. Ei dat denton bia lavur da coordinaziun per il meinaproject en Lumnezia. La STAG metta a disposiziun ina garanzia da deficit e la FCL cuacla il rest enteifer il project guids da cultura Lumnezia. Quei ei uonn 87.- frs.

Turas dalla STAG:

Totalmein han giu liug 10 turas, tuttas publicadas el program da hosps. Cheu ein 34 persunas separticipadas: als 4 guids da viandar han mo 4 persunas vuliu separticipar ed aschia han mo dus guids insumma saviu haver liug. Il quen siara cun 160.- frs entradas e 1’345.50 frs expensas. Quellas cefras muossan fetg clar che ils cuosts da piquet ein memia aults ed ei vegn a dar midadas sin 2018 per sminuir ton il diember da guids programai sco era ils cuosts.

Als 6 guids cun bus ein 30 persunas s’annunziadas, denton han mo treis guids han giu liug cun mintga ga 8-12 persunas. Damai ch’ils cuosts da menar atras il guid ein serestrenschi sin mo treis termins, ein ils cuosts en general pli bass che quintau. Ils 6 guids han aschia purtau 4’150.- frs entradas e caschunau 6’412.- frs expensas. Damai che la STAG ha saviu metter a disposiziun avunda garanzia defizit per il minus da 2’262.- frs, crodan neginas expensas alla FCL.

Quen

Il project da sviluppar guides da cultura ei vegnius budgetaus cun frs. 27'000. Il quen final siara sin rodund frs. 24'500. La part dil quen che ha da far culs guides porta bunamein sesezza. Cun pli paucs cuosts, pli bia entradas ed ina buna garanzia da deficit dalla STAG, resta in deficit da frs. 87.- per il project Guides da cultura Lumnezia. La part dil quen che ha da far cul svilup da guides muossa era pli bass cuosts, denton expensas nun previdas: Igl ei vegniu inziau dis da viandar 2018 entras la STAG. Quella idea ha purtau al meinaproject sco era alla FCL pli bia lavur d'organisaziun. La FCL sa surpender bia da quella lavur sco atgna prestaziun, al meinaproject vegn pagau or ina summa pauschala da frs. 500.- per il surpli da lavur e las sesidas cun la STAG.

In cordial engraziament alla vischnaunca Lumnezia, il cantun Grischun e la Fundaziun Linsi che han possibiltau cun lur contribuziun al reussir dil project Guides da cultura Lumnezia.

La confidanza ei sepagada, ils participonts als guides han dau zinsurs fetg positivs ed il diember dad empustaziuns ei carschiu fetg il 2017.

Prevista

Igl ei previu ch'il project Guides da cultura Lumnezia cuoza treis onns, 2017-19. Enteifer quels treis onns duei vegnir schaffiu ina basa da turas e da savida che sa vegnir cumbinada tenor il giavisch dils hosps. Aschia va ei 2018 vinavon cun scolaziuns e tests da novs products:

-dus-treis dis da scolaziun cun il historicher d'art Marc Antoni Nay e.a.

-elaboraziun dil guid Suraua (guid da viandar denter Surcasti, Uors, Tersnaus e Camuns) sco era il guid da mira!cultura Ortsführung Surcasti.

-elaboraziun dad in guid d'architectura a Vrin, cuoz 2-3 uras

-emprens tests da guides per affons (tat e biadi)

-Ensemen cun la STAG vegn offeriu in'jamna da viandar egl october 2018, cun purschidas culturalas e gastronomicas.

Project Lumnezia toponima

Situaziun da partenza

Il num local e da cultura ein ina part essenziala da nossa ierta culturala. Els stattan en stretg connex culla topografia, denton era culla colonisaziun, culla cultivaziun dalla cuntrada e cul viver dalla populaziun. Els dattan era perdetga dallas midadas succedidas el decuors dils tschentaners. Ina midada radicala sil sector dalla cultivaziun dalla cultura han las arrundaziuns da funs e las megliuraziuns realisadas el decuors dils davos 50 onns purtau. La raziunalisaziun e mecanisaziun dall'agricultura ha pretendiu da remplazzar las parcellas pintgas sparpigliadas en parcellas pli grondas centralisadas che lubeschan cultivaziun efficianta cun maschinas. En connex culla engrodaziun dallas parcellas e la reduziun dil diember da purs paran ils num locals vegls dad ir tec a tec en emblidanza. Era singuls baghetgs purils van – per munconza da diever ni tralasc da manteniment – pli e pli en emblidanza.

En stretg connex cun ils toponims stattan savens era detgas e praulas. Quellas vegnevan dadas vinavon oriundamein da bucca tier bucca. Pér el decuors dils 19avel e 20avel tschentaner ein ellas vegnidas rimnadas sistematicamein e per part edidas en differentas publicaziuns. Per la Lumnezia ei quei stau principalmeyn ella Crestomazia retoromontscha da Casper Decurtins, el Glogn 47 da Guglielm Gadola, ella „Mythologische Landeskunde“ da Arnold Büchi ed en la publicaziun „Entuorn las ruinas da Surcasti“ dad Anton Derungs.

Finamira

La finamira dil project Lumnezia toponima ei primarmeyn da rimnar, localisar, actualisar, registrar e digitalisar ils num da cultura sin intschess dalla vischnaunca fusiunada da Lumnezia. La documentaziun duei vegnir amplificada cun detgas e praulas ord ils vischinadis e cun elements marcants ed interessants ord ils singuls vischinadis. Previu ei d'edir ina publicaziun cun ina schelta representativa da quella rimnada. Il documents originals e cumplets duein vegnir surdai ed archivai el niev fundau Archiv cultural Lumnezia.

Project

L'idea d'ina rimnada cumplessiva dils toponims dalla Lumnezia deriva da Camilius Collenberg che ha realisa ensemen cun Rest Gieri Caminada ina ediziun corrispudenta per Lumbrein. El ha era instradau ils emprems pass cun reparter copias da fotografias procuradas da Ida Sgier a differents informants els singuls vischinadis. El decuors dils onns 2016/2017 han ils informants rimnau e cumpletau las gliestas da toponims e localisau quels digitalmein sillas fotografias cun agid da Riget Arpagaus. Rino Caduff ha procurau per la topografia da detgas e praulas.

Stan actual

El decuors dalla primavera/stad 2018 duein las endattaziuns vegnir terminadas.

Pli u meins terminadas ein las registraziuns da Lumbrein, Cumbel, Degen, Vignogn, Surcasti, Tersnaus, Camuns e Peiden. En lavur ein actualmein aunc Vella e Vrin.

El decuors da quest onn duei era la preparaziun da stampa vegnir fatga ensemen cun il graficher Marius Hublard. El medem mument duein las damondas da sustegn per saver garantir la finanziaziun dalla publicaziun vegnir inoltradas.

Quen final digl onn 2017

	Aufwand	Ertrag
Fundaziun da cultura	244.859,68	249.849,35
Saldo	4.989,67	
Salarisaziun da personal	70.229,20	
Assicuranzas soc. e pensiun	7.680,50	
Mobiglias, maschinas, assicuranzas	1.296,00	
Cumpra da cudischs	1.192,80	
Cuosts da biro (tel./internet/porti)	1.722,93	
survetschs e honoraris	350,00	
exposiziuns	61.311,15	
toponims	3.636,40	
café romontsch	2.712,60	
guids da cultura	13.041,45	
archiv cultural		
cultura en lumnezia	5.746,65	
jamna da cant	4.860,00	
contribuziuns ad uniuns	1.080,00	
scuntraziuns contribuziuns		
Maun public/ maun privat	70.000,00	
Entradas Exposiziuns		62.542,00
Entradas Toponims		3.636,40
Entradas Café Romontsch		6.000,00
Entradas Guids da cultura		12.825,00
Entradas Archiv cultural		
Entradas Cultura en Lumnezia		6.000,00
Entradas Jamna da cant		5.000,00
Recav da vendas		1.547,50
ulteriuras restituziuns		695,80
ulteriuras entradas		167,65
contribuziuns		
Maun public/ maun privat		128.000,00
scuntraziun cuosts da personal		22.235,00
scuntraziun cuosts materials		1.200,00
Total Aufwand	244.859,68	
Total Ertrag		249.849,35
Ertragsüberschuss	4.989,67	

Quen da facultad 2017

	Bestand am 01.01.17	Veränderungen Zuwachs Abgang	Bestand am 31.12.17
1 ACTIVA	28'318.61	38'964.97	67'283.58
10 MIEDS LIQUIDS	17'739.61	46'517.12	64'256.73
102 BANCAS			64'256.73
1020.01 BCG, 00 108.789.400	10'675.88	22'556.67	33'232.55
1020.10 Raiffeisen Surselva, 12333.55	7'063.73	23'960.45	31'024.18
11 DABIENS	10'579.00	7'552.15	3'026.85
115 DEBITURS			3'026.85
1150.99 Ulteriurs debiturs	10'579.00	7'552.15	3'026.85
Gesamtaktiven	28'318.61	38'964.97	67'283.58
2 PASSIVA	28'318.61	38'964.97	67'283.58
20 OBLIGAZIUNS CURRENTAS	1'282.10	17'611.70	18'893.80
200 CREDITURS			18'893.80
2000.99 Ulteriurs crediturs	1'282.10	17'611.70	18'893.80
28 OBLIGAZIUNS PER FINANZIAZIUNS SPECIALAS	15'000.00	16'363.60	31'363.60
289 ULTERIURAS OBLIGAZIUNS			31'363.60
2890.01 Reserva fiasta Toni Halter	15'000.00		15'000.00
2890.02 Reserva edizien toponims		16'363.60	16'363.60
29 AGEN CAPITAL	12'036.51	4'989.67	17'026.18
290 AGEN CAPITAL			17'026.18
2900.01 Agen capital	12'036.51	4'989.67	17'026.18
Gesamtpassiven	28'318.61	38'964.97	67'283.58